

1. De boeken van de wet

Genesis - Exodus - Leviticus Numeri - Deuteronomium

Toen een zendeling met de naam Gerrit Kuyt rond 1960 als eerste blanke aankwam in de donkere bossen van Papoea, trof hij daar stammen aan die leefden in grote duisternis. Voortdurend waren ze in gevecht met elkaar. Roven en moorden was aan de orde van de dag. Waar moest dominee Kuyt beginnen om hun de boodschap van de Bijbel te vertellen? Bij de Heere Jezus en Zijn vergeving? Daar hadden die ruwe koppensnellers helemaal geen behoefte aan! 'Ik begon maar gewoon bij het begin, bij de wet', vertelde hij er later over. 'Je mag van God niet moorden en niet roven.' Zo maakte de prediking van de wet ruimte voor het Evangelie. Hier en daar groeide behoefte om weer met de vertoorde God in het reine te komen.

Is het je weleens opgevallen dat de Bijbel ook niet begint met de goede boodschap van Jezus Christus, met vergeving en verlossing, met verzoening en genade? Nee, de eerste vijf Bijbelboeken zijn de boeken van Mozes. Die worden ook wel de **boeken van de wet** genoemd. De Tora, zeggen de Joden. Vooral vanaf Exodus 20 komen we een enorme hoeveelheid regels tegen. Ze geven aan wat God wil. Wat Hij eist van álle mensen. En wat Hij in het bijzonder verwacht van Zijn eigen, uitverkoren volk.

Gods wil gaat alle mensen aan. Waaróm – dat wordt in Genesis 1 en 2 duidelijk. Genesis betekent 'wording' of 'schepping'. De eerste twee hoofdstukken van de Bijbel laten zien dat God de Schepper is van alle mensen en daarom ook door alle mensen behoort te worden gediend. Daar heeft Hij recht op. Hij is de wettige Eigenaar van de hemel en de aarde. Hij heeft de mens ook zó geschapen dat hij Hem zou kunnen

Migratieroute Abraham.

dienen. In het paradijs was de mens goed. Hij was beeldrager van God. Toen de grote Schepper na de zes scheppingsdagen de aarde bekeek, kon Hij zien dat alles 'zeer goed' was.

Zo spreekt de Bijbel vanaf de allereerste pagina van de relatie tussen God en Zijn schepping – en dan in het bijzonder de mens. De mens is door Hem immers versierd met speciale gaven om Hem te dienen en te eren. De mens kan praten en zingen, zich verwonderen en bidden, God loven en Hem dienen in de omgang met andere schepselen. God wil ook door de mens gediend worden, zowel met het woord als met de daad. Zo maakt God wel heel duidelijk dat Hij een relatie met de mens wil en ook daadwerkelijk heeft.

In de Bijbel komen we het woord 'relatie' helemaal niet tegen. Niet één keer. 'Relatie' is voor zo'n oud boek een te modern woord. God gebruikt in de Bijbel een ander woord, een veel diepere term. In plaats van relatie zegt Hij 'verbond'. Dát woord komen we in Genesis wel twintig keer tegen, in Exodus nog eens tien keer, in Leviticus en Numeri acht keer en daarna in Deuteronomium weer zeventien keer. We mogen dus wel zeggen dat deze boeken gaan over het verbond, ofwel de relatie die God met de mensheid hebben wil.

Het is dan ook niet vreemd dat de boeken van Mozes ook wel de **'boeken van het verbond'** worden genoemd. Dus niet alleen de 'boeken van de wet', maar als zodanig ook 'boeken van het verbond'. De wet gaat alle mensen aan, maar behoort in het bijzonder tot het verbond. God maakte Zijn wet aan het volk Israël bekend, nadat Hij dat volk had verlost uit de slavernij van Egypte. Dat volk had Hij uitverkoren, Hij had het bevrijd en Hij zou het naar het beloofde land brengen. In die omstandigheden vertrouwde Hij het Zijn heilige wet toe. Je zou kunnen zeggen: een heel speciaal cadeau in een heel speciale relatie.

Maar nu, om het goed te begrijpen, echt even opletten! God heeft een relatie met alle mensen, maar in het bijzonder met Zijn volk. Gods wet is er voor alle mensen, maar in het bijzonder voor Zijn volk. Hoe zit dat nu precies? Horen we allemaal bij God, of is Hij alleen de God van Zijn volk? Zijn alle mensen kinderen van God, of alleen degenen die behoren tot Zijn volk? Dat zijn belangrijke vragen, voor ons persoonlijk en voor de theologie (de wetenschap die betrekking heeft op God). We hebben de eerste vijf Bijbelboeken, de boeken van het verbond of de boeken van de wet, écht nodig om op deze vragen een antwoord te krijgen.

De Bijbel spreekt dus niet over 'relatie', maar over 'verbond'. In Genesis komen we vooral twee verbonden of relaties tegen. Het eerste gold in het paradijs. We noemen dit ook wel het **'werkverbond'**. Dat is een begrip dat we zo niet in de Bijbel tegenkomen, maar dat bij de uitleg ervan wel wat verheldert. God de Schepper had een relatie met Adam, en door middel van hem met heel de mensheid. God was de God van alle mensen. Adam, en heel zijn nageslacht, konden het eeuwige leven bij God verdienen door trouw te zijn aan God. Daarvoor was een proefgebod ingesteld. We lezen dat in **Genesis 2:16 en 17**: *En de HEERE God gebod de mens, zeggende: Van alle boom dezès hofs zult gij vrijelijk eten; maar van de boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven.*

Door middel van het 'werk' van trouw te zijn, had Adam – en in hem heel de mensheid – het eeuwige leven kunnen bereiken. Maar we weten uit Genesis 3, het zwartste hoofdstuk uit de Bijbel en uit de geschiedenis, hoe het is gegaan. Adam werd ontrouw. De dood deed zijn intrede in de wereld. En met de dood allerlei ellende en narigheid. Het werkverbond was verbroken. Er was voor de mens niets meer te redden. Geen zaligheid door werken. De zondeval heeft alles kapotgemaakt. Met Adam zijn

De verbonden

*Het WERK**verbond***

God met Adam (en met de hele mensheid)
belofte: bij gehoorzaamheid eeuwig leven
bedreiging: bij ongehoorzaamheid de dood
status: door Adam verbroken

*Het GENADE**verbond***

God met Christus (en Zijn uitverkorenen)
belofte: eeuwig leven
bedreiging: niet nodig, want Christus is God de Zoon
status: in Christus vervuld

*Het NOACHITISCH **verbond***

God met Noach (en met de hele mensheid)
belofte: nooit meer een zondvloed over heel de aarde
bedreiging: onvoorwaardelijk
status: zeker (zie de regenboog)

Normaal spreken we van twee verbonden, omdat we de verbonden bedoelen die eeuwig leven op het oog hebben. De Bijbel spreekt over een verbond met Noach, maar dit heeft betrekking op het tijdelijke leven op een onvolmaakte aarde.

wij allemaal van God af gevallen. Door de zonde is de dood gekomen, over alle mensen, omdat we door Adam allemaal gezondigd hebben (**Romeinen 5:12**).

Maar ... God ging in Zijn goedheid, geduld en wijsheid een nieuwe relatie met mensen aan! Dat noemen we wel het **genadeverbond**. Hij maakte het met Zijn eigen Zoon. Niet met alle mensen, maar met Zijn uitverkoren volk. Dat is in de eerste plaats: Israël. Verder mogen daarbij horen: alle mensen die in de grote Israëliet Jezus Christus geloven.

Het eerste wat we in de Bijbel over dit verbond lezen, is [Genesis 3:15](#). God belooft daar in best moeilijke bewoordingen dat Zijn Zoon zal worden geboren als een mens. En dat déze Mens het laatste woord zal hebben, omdat Hij de duivel en alle kwade machten zal overwinnen. We noemen dit de **'moederbelofte'** of het proto-evangelie. Het is het begin van alle beloften die tóch goed nieuws aankondigen. Dát gaat God langzaam maar zeker vervullen. En daar gebruikt Hij Israël voor. Vanaf Genesis en Exodus zien we dat vorm krijgen. We kunnen daarbij niet meer vergeten: uit dit volk zal veel later de Heere Jezus worden geboren – al zal de duivel er alles, maar dan ook alles aan doen om dit te voorkomen.

We hebben het dus over het genadeverbond, dat in de plaats kwam van het verbroken werkverbond. Het werkverbond was via Adam met alle mensen, maar bestaat niet meer. Het genadeverbond is via Jezus Christus met Zijn volk. Dat zijn de uitverkorenen. De eerste van hen is Adam zelf. We geloven dat ook zijn vrouw Eva en zijn zoons Abel en Seth erbij horen. Kaïn zeker niet. Als we de eerste hoofdstukken van Genesis verder doorlezen, merken we dat mensen als Henoeh en Noach erbij horen, maar iemand als Lamech zeker niet. We noemen deze fase van het genadeverbond de **'particuliere bedeling'** van dit verbond. Ook die term komt niet letterlijk in de Bijbel voor, maar het geeft wel goed weer dat God gedurende een bepaalde periode Zijn verbond had met verschillende (particuliere) personen die Hem vreesden.

Vanaf [Genesis 12:1](#) gaat het genadeverbond een nieuw tijdperk in. God kiest niet alleen Abram uit, maar ook zijn familie. Zijn nageslacht zal een groot volk worden en uit dat volk zal de beloofde Zaligmaker geboren worden. Daarom krijgt de familie van Abram ook een speciaal teken. Alle mannen en jongetjes moeten worden besneden. Woestijnvolken deden dit wel vaker, om redenen van hygiëne. God neemt dit bloedige gebruik en maakt het tot het teken van het verbond. Hij geeft het volk van Abram, die later Abraham heet, ook een eigen plek op aarde: het beloofde land. We noemen deze fase van het genadeverbond de **'patriarchale bedeling'**. God verbindt Zich niet alleen aan Abraham, maar ook aan zijn zoon Izaak en aan diens zoon Jakob. Jakobs tweelingbroer Ezau hoort er overigens weer niet bij (lees ook maar na in [Romeinen 9:11 tot 14](#)).

We kennen de geschiedenis. Vader Jakob, ook wel Israël genoemd, krijgt twaalf zonen. Zij worden de stamvaders van de twaalf stammen die samen het volk Israël vormen. Als groep van zeventig personen komen ze in een

De familie van Abraham, Izak, Jakob en zijn twaalf zonen

Abraham – Sara

Izak – Rebekka

Ezau

➔ (volk van Edom)

Jakob – Lea / Rachel / Bilha / Zilpa ➔ (volk van Israël)

Ruben (van Lea)

Simeon (van Lea)

Levi (van Lea)

Juda (van Lea)

Dan (van Bilha)

Naftali (van Bilha)

Gad (van Zilpa)

Aser (van Zilpa)

Issaschar (van Lea)

Zebulon (van Lea)

Jozef (van Rachel)

Benjamin (van Rachel)

Abraham offert Izak

periode van hongersnood in Egypte terecht, waar Jakobs zoon Jozef inmiddels door wonderlijke leidingen van God onderkoning is geworden. Maar als het volk in Egypte flink groeit, als Jozef allang gestorven is en er een andere Faraö aan de macht is, wordt het volk Israël onderdrukt. In die onderdrukking begint het tot zijn God te roepen. Daarop gedenkt God aan Zijn verbond (**Exodus 2:24 en 25**) en komt Hij Zijn uitverkoren volk te hulp. We zijn dan duidelijk in een nieuw tijdperk aangeland. We noemen dit de **'nationale bedeling** van het genadeverbond'. God heeft nu Zijn volk op aarde. Het heet Israël en de andere volken zullen het weten.

Te beginnen met de Egyptenaren. Tien zware plagen treffen hen, totdat zij het volk Israël weg laten gaan. God Zelf leidt Zijn volk weg uit de slavernij, en gebruikt daarvoor Mozes en zijn broer Aäron, die de politieke en de religieuze leider van het volk zullen worden. God leidt Zijn volk

De komende Christus, we zien Hem in ... Jozef

Jozef was de lievelingszoon van vader Jakob. Hij kreeg betekenisvolle dromen, waarin hij voorzag dat zijn broers en familie zich eens voor hem zouden neerbuigen. Om beide redenen werd hij gehaat door zijn broers. Ze verkochten hem als slaaf. Nooit zouden ze hem weer terugzien, dachten ze. Maar door Gods wonderlijke leiding ging Jozef in Egypte van gevangenis tot paleis. Hij werd de onderkoning van het land, waar hij een belangrijk project van voedselverdeling voor een tijd van aanhoudende hongersnood op touw zette. Dit project werd het middel waardoor ook de familie van Jakob (Israël) de grootschalige hongersnoodperiode overleefde. 'Gijlieden wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht', zegt Jozef in Genesis 50:20 tegen zijn broers. 'Doch God heeft dat ten goede gedacht; opdat Hij deed, gelijk het te dezen dage is, om een groot volk in het leven te behouden.' Jozef stond door Gods leiding garant voor het overleven van Gods volk. Daarmee overleefde ook de belofte van het heil voor alle volken. In heel zijn optreden is Jozef een voorbeeld van wat God met Zijn Zoon van plan was. De manier waarop Jozef eerst werd verworpen en verkocht, daarna geheel onschuldig in de gevangenis terecht komt, daar weer uit komt, dromen uitlegt, reddend optreedt voor zijn broers, zich ten slotte aan hen bekend maakt, hen uitnodigt om bij hem in Egypte te komen wonen – het zijn allemaal prachtige en diepgaande parallellen met zaken uit het leven van de Heere Jezus en Zijn verlossingswerk. Nee, Jozef was niet de Messias, de Christus. Wél was hij een duidelijke voorafschaduw van wat Jezus volmaakt zijn zou. – Lees: Genesis 37 tot en met 50.

door de Rode Zee, door de woestijn, door veel beproevingen heen, terug naar het beloofde land. Hiermee stelt God, volgens Paulus (1 Korinthe 10:11) een voorbeeld. Zoals God Zijn volk vanuit de onderdrukking letterlijk terugleidt naar het beloofde land, zal Hij allen die Hem oprecht vrezen terugleiden uit de macht van satan naar het hemels paradijs. Wanneer Paulus dit schrijft, zijn we al in het Nieuwe Testament terechtgekomen. Ook dat is een nieuwe fase, een nieuw tijdperk in het bestaan van het genadeverbond. Soms wordt dit ook wel de ‘**kerkelijke bedeling**’ genoemd. Niet alleen Israël, maar ook Christus’ Kerk uit de volken deelt nu, na Zijn offer aan het kruis, in de genade.

Terug nu naar de ‘nationale bedeling’ van het genadeverbond. Want daar gaat het grootste gedeelte van de boeken van Mozes over. Aan het verlost volk geeft God Zijn heilige wet. Hij heeft het immers verlost zodat het een goed leven kan hebben? Een goed leven is alleen mogelijk als we Gods geboden houden. Want die zijn net als Hij: wijs en goed. Ze zijn ook gezond. Wie van ze afwijkt, kan geen gezond of goed leven hebben. Alles wat van de wet afwijkt, is namelijk zonde. En zonde maakt scheiding. Zonde zorgt ervoor dat we op afstand van God komen te staan. Terwijl we Hem, of we het nu toegeven of niet, zo verschrikkelijk nodig hebben.

Israël krijgt aan de voet van de berg Sinaï niet alleen de wet van de Tien Geboden, die geldt voor alle mensen in alle tijden en alle plaatsen. Het volk krijgt ook een hele serie ceremoniële wetten. Die hebben te maken met de instelling van de eredienst. God laat het volk een tabernakel maken. Wij zouden zeggen: een kerk. Maar dan wel een heel speciale kerk met speciale gebruiken en gewoonten. Al die gebruiken en gewoonten hadden iets te zeggen, tot en met de meubels en de tentdoeken van de tabernakel zelf. Daardoor kreeg het volk zichtbaar onderwijs. De Bijbel was er immers nog niet. Mozes was nog maar pas begonnen te schrijven.

Wij hoeven de ceremoniële wetten die we tegenkomen in Leviticus en Deuteronomium niet meer te houden. Als dat wel zo zou zijn, zouden we schapen of duiven moeten meenemen om ze in de kerk te slachten. Dan zou er dus een altaar moeten staan in de kerk. We zouden mannen en jongens ook moeten besnijden als ze lid worden van de gemeente. Mensen met lichamelijke gebreken zouden niet in de kerk mogen komen, evenmin als vrouwen zolang ze ongesteld zijn. Trouwens, in de belangrijkste delen van de kerk zouden alleen maar priesters mogen komen – geen dominees, geen ouderlingen en ook geen gewone gemeenteleden.

Al deze ceremoniële wetten, die dit soort zaken voorschreven, hadden de bedoeling het uitverkoren volk te onderwijzen. Wat? In de eerste plaats dat God heilig is en dat er met Zijn recht niet kan worden gespot. In de tweede plaats dat er zonder bloedstorting geen vergeving is (Hebreeën 9:22). En in de derde plaats dat er ooit een Lam zou komen, zó perfect en rein, en dat dát Lam de zonden van het volk voor altijd zou verzoenen. Heel de ceremoniële wet had te maken met de bediening van de verzoening. Door heel de offerdienst liet God zien Wie Hij was en dat Hij de zonden van Zijn volk wil vergeven. Dat alles wees al vooruit naar Christus.

Nogmaals: wij hoeven deze ceremoniële wetten niet meer te onderhouden. God gaf ze aan Israël voor de nationale periode van het genadeverbond. Die duurde vanaf de wetgeving bij de berg Sinäi tot het offer van Christus op Golgotha. Hij was het perfecte Lam. Zijn bloed was genoeg om alle zonden af te wassen en te verzoenen. Ná Hem is geen bloedstorting meer nodig. Daarom is de besnijdenis ook niet meer het verbondsteken, maar de doop. Daarom lezen we ook dat op het moment dat Christus stierf, in de tempel in Jeruzalem een dik gordijn scheurde. Dat was het voorhangsel dat het heilige der heiligen, het belangrijkste gedeelte van eerst de tabernakel en later de tempel, altijd had verborgen. Door Christus' offer werd het geopend. Het geheim werd publiek gemaakt. De offerdienst, ook wel 'de dienst van voorafschaduwing' genoemd, was afgelopen.

Wie dit aandachtig leest, beseft tegelijk dat we moeten oppassen om niet álles wat we in Exodus, Leviticus en Deuteronomium lezen, meteen op ons leven van vandaag de dag te betrekken. Niet álle wetten moeten door ons nog steeds worden onderhouden. De ceremoniële wetten gelden niet meer. Ook de burgerlijke wetten die voor Israël golden, gelden niet voor ons. Een Israëliet moest bij het maaien van zijn veld een deel voor de armen laten staan. Wij hebben daar in het land waar we wonen speciale belastingen voor. Het is maar één voorbeeld van een reeks burgerlijke wetten die we óók vinden in de boeken van Mozes, maar die we niet houden.

Welke moeten we dan wél houden? In de eerste plaats: alle wetten die direct te maken hebben met de **Tien Geboden**. Die zijn door God Zelf in stenen tafels gegrift om nooit meer uitgewist te worden. Daarbij kunnen we ook alle regels nemen die volgens de Bijbeltekst zelf direct te maken hebben met het karakter van God. Als God zegt dat het Hem een gruwel

is als mannen in vrouwenkleren lopen, geldt dat nog steeds omdat Hij nog steeds Dezelfde is. Zo vindt God het ook gruwelijk als mannen het bed delen met mannen, of als een mens seksualiteit bedrijft met een dier. Daar staat weliswaar niet direct iets over in de Tien Geboden, maar de boeken van Mozes leren ons duidelijk wat Hij ervan vindt.

Een laatste vraag brengt ons weer terug bij het begin van dit hoofdstuk. Wié moeten de Tien Geboden houden? Alle mensen ... of het volk van God? De hele wereld ... of de kerk? God gaf Zijn wet toch aan Zijn uit-

De Tien Geboden (Exodus 20)

Eerste tafel: tegenover God

Tweede tafel: tegenover de naaste.

verkoren volk en niet aan de andere volken? Dat is waar. In het bijzonder Gods volk, Christus' Kerk, hoort de wet te vervullen. Al lukt dat nóg zo slecht. Maar ... al brengt de ongelovige wereldmens er helemaal niets van terecht, tóch geldt de wet ook voor hem. Hij kan niet meer door werken van trouw of gehoorzaamheid zalig worden of het eeuwige leven verkrijgen. Toch heeft God de Schepper nog steeds recht op zijn leven, zijn liefde en zijn gehoorzaamheid. Ondanks dat het werkverbond verbroken is.

Zo leert Gods heilige wet aan heel de wereld dat ze in een nameloze ellende zit. Hij leert dat aan heel de wereld, en vooral aan Zijn eigen volk, dat iedere week weer de wet hoort voorlezen. Daardoor wordt het volk van God onderwezen dat het van zichzelf niets heeft. Maar dán hoort het ook méér. Het hoort in de prediking Wie de wet wél gehouden heeft. En hóé deze **Wetsvervuller** toch gestraft is met een zeer diep lijden en een intens vernederende dood. En dat Hij daardoor in staat is Zijn uitverkoren volk te verlossen van zonde en schuld. Zijn Naam is Jezus en de Bijbel noemt Hem het Lam van God en de Leeuw uit Juda's stam. Hij is het geheim van het volk van God.

Nog één ding. Het is echt niet genoeg om alleen maar uiterlijk tot het volk van God te behoren. Veel Israëlieten zijn omgekomen in de woestijn, voordat het volk aankwam in het beloofde land. Dat was ... vanwege hun zonden. Paulus schrijft in zijn brief aan de christenen in Rome (**Romeinen 9:6**): *die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn*. Er waren dus veel mensen die in naam wel Israëliet waren en tot Gods volk behoorden, maar in hun hart waren ze het niet. Zo valt te vrezen dat er ook veel mensen in de kerk zitten die door iedereen christen genoemd worden, maar die het in hun hart niet zijn. We zullen met ons hart christen moeten zijn. We zullen met heel ons wezen tot Gods volk moeten behoren.

Daarvoor is het bloed van het verbond nodig, maar ook een volharden in het verbond. Mozes schreef daar al over, aan het einde van zijn leven, bijvoorbeeld in **Deuteronomium 28:1 en 15**: *En het zal geschieden, indien gij de stem des HEEREN, uws Gods, vlijtiglijk zult gehoorzamen, waarnemende te doen al Zijn geboden, die ik u heden gebied, zo zal de HEERE, uw God, u hoog zetten boven alle volken der aarde. Daarentegen zal het geschieden, indien gij de stem des HEEREN, uws Gods, niet zult gehoorzaam zijn, om waar te nemen dat gij doet al Zijn geboden en Zijn inzettingen, die ik u heden gebied; zo zullen al deze vloeken over u komen en u treffen.*

Verwerkingsvragen

- Probeer, uiteindelijk zonder terug te bladeren, uit te leggen wat de volgende tien begrippen te maken hebben met de Bijbelboeken Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium:
  - boeken van de wet
  - boeken van het verbond
  - werkverbond
  - genadeverbond
  - moederbelofte
  - patriarchale bedeling
  - nationale bedeling
  - kerkelijke bedeling
  - Tien Geboden
  - Wetsvervuller
- Kun je aangeven waarom God op aarde Zijn wet gegeven heeft als wij die toch niet kunnen houden? Kun je bij je antwoord ook Romeinen 3 de verzen 19 en 20 betrekken?
- Zou je een onkerkelijk iemand kunnen uitleggen waarom wij sommige geboden uit de boeken van Mozes wél en andere níét proberen te houden?
- In de Bijbel wordt heel vaak over 'verbonden' gesproken. Waarom, denk je, onderscheiden we toch alleen maar het werkverbond en het genadeverbond?
- Hoe kun je deel uitmaken van het genadeverbond?